

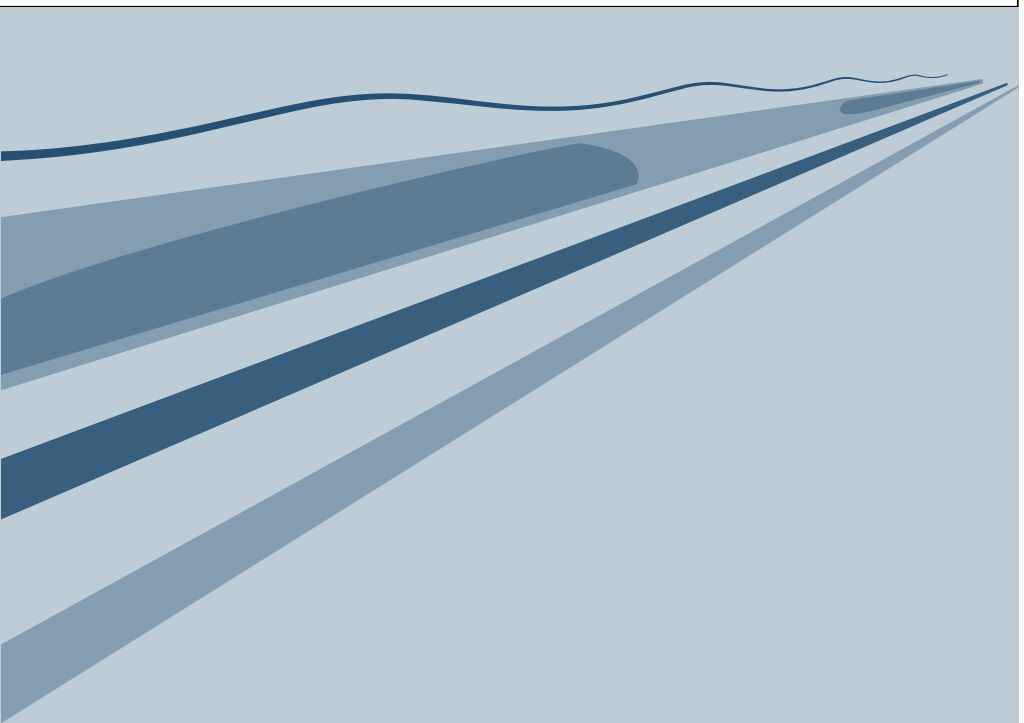

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Dilemmasamling

Om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk

32 eksempler på dilemmaer til bruk i opplæringen

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Dilemmasamling

Om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk

32 eksempler på dilemmaer til bruk i opplæringen

Brukerveiledning

I retningslinjene *Om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk*, som er gitt ut som et eget dokument av Kommunal- og moderniseringsdepartementet, er det formulert syv sentrale plikter for embetsverket. Formålet med retningslinjene er å gi embetsverket en forståelse av pliktene og deres betydning¹.

Dilemmasamlingen inneholder dilemmaer knyttet til forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk. Hvilke plikter som er mest sentrale i det daglige arbeidet, vil være avhengig av arbeidsoppgavene. Arbeidet med stortingsmeldinger reiser for eksempel andre problemstillinger enn å skrive taler for statsråden.

Dilemmasamlingen skisserer ulike dilemmaer som tar utgangspunkt i de syv sentrale pliktene. Disse er fordelt på følgende temaer.

- ▶ Forvaltnings- og myndighetsutøvelse
- ▶ Ytringsfrihet, åpenhet og innsyn
- ▶ Faglig integritet
- ▶ Politisk nøytralitet
- ▶ Forholdet til Stortinget
- ▶ Statsråden i offentlig debatt

Eksemplene tar for seg situasjoner som i større eller mindre grad stiller embetsverket overfor et dilemma som kan reise tvil om hvilken handling som er den beste i den aktuelle situasjonen.

Eksemplene er ikke nødvendigvis representative for hele bredden i oppgaveporteføljen i departementene, men formålet er å framheve situasjoner der den enkelte kan oppleve usikkerhet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet, januar 2019

Flere av dilemmaene er inspirert av dilemmasamlingen til den danske «Kodeks VII»², men er tilpasset norsk forvaltning.

¹ <https://www.regjeringen.no>

² Cases til Syv centrale pligter, Finansministeriet, Danmark, september 2015 (Dilemmasamling). Cases og «Kodeks VII» kan lastes ned fra <https://modst.dk/om-os/publikationer/?query=kodex>

Innhold

1	Forvaltnings- og myndighetsutøvelse	7
	Likebehandling (1)	7
	Likebehandling (2)	8
	Likebehandling (3)	9
	Dispensasjon (1)	10
	Dispensasjon (2)	11
	Avskjedssak	12
2	Ytringsfrihet, åpenhet og innsyn	13
	Ytringsfrihet	13
	Innsyn	14
	Åpenhet	15
3	Faglig integritet	16
	Tidsfrister	16
	Alternative løsninger	17
	Vurdering av politiske forslag (1)	18
	Vurdering av politiske forslag (2)	19
	Vurdering av politiske forslag (3)	20
	Lojalitet og faglighet (1)	21
	Lojalitet og faglighet (2)	22
	Lojalitet og faglighet (3)	23
	Lojalitet og faglighet (4)	24
4	Politisk nøytralitet	25
	«Solskinshistorier»	25
	Statsrådets tale	26
	Opposisjonspartier	27
	Valgkamp	28

5	Forholdet til Stortinget	29
	Opplysningsplikten (1)	29
	Opplysningsplikten (2)	30
	Opplysningsplikten (3)	31
	Svar på spørsmål fra Stortinget (1)	32
	Svar på spørsmål fra Stortinget (2)	33
	Riksrevisjonen	34
	Notater til statsråden	35
6	Statsråden i offentlig debatt	36
	Lojalitet og sannhet	36
	Sannhet (1)	37
	Sannhet (2)	38

1 Forvaltnings- og myndighetsutøvelse

Likebehandling (1)

Du er saksbehandler i NAV. Det er kommet en instruks fra departementet om å stramme inn praksis for tildeling av ytelser. Dette innebærer at noen av de som tidligere har fått ytelser fra NAV, ikke lenger kan få dem.

Innstrammingen av praksis er lovlig da loven gir rom for bruk av skjønn. Begrunnelsen for endring av praksis er at det er behov for nedskjæring av offentlige utgifter samt at loven åpner for bruk av andre tiltak. Omleggingen av praksis kan innebære at to søkere som har like stort behov for ytelse, kan behandles ulikt. Den ene kan få innvilget ytelse mens den andre ikke får innvilget ytelse.

Det er kommet en instruks fra departementet som innskrenker saksbehandlers frihet til å tolke rettskildene og anvende disse i enkeltsaker. Dette er helt nødvendig for å få ned bruken av offentlige utgifter. En konsekvens av innstrammingen er at den kan få utilsiktede rettsvirkninger i enkelte saker.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Likebehandling (2)

Du er saksbehandler i et departement. Du skal sammen med en kollega tildele tilskudd til flere frivillige organisasjoner hvor formålet er å integrere flyktninger i Norge. Det er fastsatt flere faglige kriterier for å tildele tilskudd til en organisasjon.

Departementet har mottatt flere søknader fra frivillige organisasjoner. To av organisasjonene oppfyller de faglige kriteriene til å få tilskudd, men det er kun midler til å gi tilskudd til én av organisasjonene. Den ene av disse to organisasjonene har fått meget positiv presseomtale. Denne organisasjonen hjelper flyktningbarn som kommer fra krigssoner, og flertallet på Stortinget har uttrykt at de støtter organisasjonens arbeid. Dere som saksbehandlere vurderer at det er stor sannsynlighet for at statsråden vil få spørsmål fra Stortinget hvis denne organisasjonen ikke blir tildelt tilskudd. Etter en samlet vurdering innvilger dere tilskudd til denne organisasjonen og ikke til den andre.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Likebehandling (3)

Du er avdelingsdirektør i et direktorat. Regjeringen har bevilget 500 millioner kroner ekstra til eldreomsorg. Kommunene kan søke om å få tildelt midler dersom de har forslag til gode tiltak innen eldreomsorg. Du behandler søknader fra kommuner som søker om midler til slike tiltak. Du skal videre utarbeide et beslutningsgrunnlag for hvilke kommuner som bør tildeles midler og forelegge det for statsråden.

Det har kommet inn 60 søknader. Det er et fåtall av søknadene som er godt begrunnet. Det er 14 dager til søknadsfristen går ut.

Én av søknadene handler om et prosjekt som har stor betydning for en kommune på Vestlandet. Heller ikke denne søknaden oppfyller de fastsatte kriteriene for å få innvilget penger. Du synes imidlertid at kommunens prosjektidé er spennende, og du kan se at dersom kommunen endrer en del av prosjektets utforming, vil denne søknaden kunne oppfylle de fastsatte kriteriene.

Kommunen ringer deg for å få vite når de kan forvente et svar. De spør i tillegg om direktoratets praksis for å imøtekomme slike søknader. Du redegjør for kriteriene for å få tildelt midler. Du nevner også at kommunen kan foreta flere endringer som vil forbedre kommunens sjanser for å bli tildelt midler, men presiserer at du ikke kan love noe. Kommunen er svært tilfreds med hjelpen, men ber om å få trekke søknaden, og sende inn en ny søknad som møter kriteriene bedre innen søknadsfristens utløp.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Dispensasjon (1)

Du er saksbehandler i et departement som gir tillatelse til å etablere næringsvirksomhet. Det er en fast forvaltningspraksis for når tillatelser skal innvilges.

Du har fått en ny statsråd som tar på alvor de økende problemer som finnes i en rekke såkalte utkantkommuner med lav økonomisk vekst og høy arbeidsledighet.

Du har ikke fått informasjon om at statsråden vil foreta endringer i forvaltningspraksis, men du forventer at statsråden vil gi flere tillatelser enn tidligere regjering. Den forrige regjeringen var mer opptatt av miljøhensyn enn sysselsetting i utkantkommuner. Du foreslår å innvilge flere tillatelser enn det er forvaltningspraksis for.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Dispensasjon (2)

Du er avdelingsdirektør i et departement og har ansvaret for plan- og bygningsloven. En kommune sender inn en søknad om dispensasjon for å bygge et sommerhus i strandsonen. Saken gikk først til fylkesmannen, men ble så oversendt departementet for videre behandling. Du vet at statsråden tidligere har uttalt seg negativt om de strenge reglene på dette området. Du ser imidlertid ingen grunn til at du ikke skal behandle saken som alle andre lignende saker, og ser bort fra statsrådets holdning.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Avskjedssak

Du har en klagesak til behandling hvor en ansatt har fått vedtak om avskjed. Vedkommende har vist grov uforstand i tjenesten, brudd på tjenesteplikter og utilbørlig adferd. Vedtaket er påklaget.

Du mener at det er begått en saksbehandlingsfeil som har betydning for vedtaket om avskjed. Du melder fra om dette. Departementsråden er også av den oppfatning at det foreligger en saksbehandlingsfeil. Din statsråd mener imidlertid at det ikke foreligger saksbehandlingsfeil og politisk ledelse beslutter at det skal innstilles på avskjed.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

2 Ytringsfrihet, åpenhet og innsyn

Ytringsfrihet

Du er økonomiansvarlig i administrasjonsavdelingen i et departement. I tillegg til å være faglig dyktig og engasjert, har du et politisk engasjement innenfor flere samfunnsområder. Både fra studier og gjennom tillitsverv har du opparbeidet deg omfattende kunnskap om arbeidslivsforskning og ansattes rettigheter og plikter i arbeidslivet.

Departementet har fått ny politisk ledelse. Den nye ledelsen har signalisert, internt og i mediene, at et viktig satsningsområde er å endre flere lover som gir rett til ytelser. Endringene vil etter din mening påvirke barns levestandard negativt. Du har lyst til å meddele din bekymring for at lovendringene vil påvirke livskvaliteten og levestandarden på nesten alle områder i barnets liv og utfordrer barns rettigheter.

Du har allerede skrevet et utkast til en kronikk der du advarer regjeringen mot å iverksette de signaliserte lovendringene. Du har tenkt å finpusse på kronikken i kveld, før du sender den til publisering.

Like før du skal gå hjem treffer du tilfeldigvis en kollega fra avdelingen som jobber med flere av lovforslagene. Du nevner at du jobber med en kritisk kronikk om de varslede lovendringene og at du skal prøve å få artikkelen publisert i media så raskt som mulig. Til din overraskelse reagerer din kollega negativt. Kollegaen mener at du på grunn av lojalitet til din arbeidsgiver overhodet ikke kan forfatte en slik kritikk. Dersom du ikke innser dette, ser kollegaen seg nødt til å varsle ekspedisjonssjefen og departementsråden. Hun har ikke tid til å diskutere dette med deg nå, men sier hun vil handle raskt. Du står forvirret og irritert tilbake.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Innsyn

Du som saksbehandler blir bedt om å «finne hjemmel» for ikke å offentliggjøre et dokument. Statsråden ønsker av bekvemmelighetshensyn ikke blest om saken.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Åpenhet

Du er kommunikasjonsmedarbeider i et departement. Departementet blir ringt opp av en journalist, som har hørt at statsråden har vært i et «hemmelig» møte med en leder fra ett av opposisjonspartiene. Journalisten vil gjerne ha bekreftet dette. Møtet har funnet sted, men statsråden vil ikke vedkjenne seg dette grunnet de viktige forestående politiske forhandlinger som skjer bak lukkede dører. Du gir statsråden råd om ikke å svare.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

3 Faglig integritet

Tidsfrister

Ledelsen i en statlig virksomhet ønsker en sak utredet innen fem arbeidsdager. Saken er i offentlighetens søkelys. I samtaler på ledernivå blir man enige om hvilken konklusjon utredningen skal ha. Du er saksbehandler. Etter å ha gått igjennom saksdokumentene, ser du at du skulle hatt bedre tid til å vurdere nærmere flere sider ved saken. Du er også usikker på om mandatet som du har fått, direkte svarer ut det du oppfatter er problemet i saken.

Du gir uttrykk for dette i en e-post til lederen din. Lederen svarer at de andre problemstillingene kan problematiseres i et notat på et senere tidspunkt. Utredningen må ferdigstilles innen angitt tidsfrist. Du leverer utkastet til godkjenning og får det raskt tilbake. Tilbakemelding til deg har flere merknader med spørsmål om det er nødvendig å ha med deler av teksten. Du scroller nedover og ser konkrete forslag til sletting, nedkorting eller omskrivning av dokumentet.

Merknadene fra din leder gjelder både faktabeskrivelsen og omtalen av regelverk. Lederen begrunner ikke endringsforslagene. Du blir usikker på hvilken betydning dette vil ha for utredningen og vurderer innspillene nærmere.

Endringene vil ikke gi en direkte uriktig beskrivelse av saken. Det finnes mange måter å framstille fakta på, men endringer foretatt av leder vinkler saken i en bestemt retning.

På grunn av saksbehandlingsfristen har du ikke mulighet til å gjøre en grundig kontroll av endringene.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Alternative løsninger

Statsråden skal ta en avgjørelse i en faglig komplisert sak der valget står mellom løsningene A eller B. Etter din oppfatning er det nødvendig å presentere begge løsningene for statsråden. Disse kan begrunnes faglig, og trolig vil det være fagpersoner som vil kritisere valget av løsning, uavhengig av hva man velger. Statssekretæren ber deg sette i gang med å utarbeide et notat med en tilråkning. Han forventer at statsråden vil foretrekke løsning A. Han ber deg om å se til at notatet fokuserer utelukkende på løsning A.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Vurdering av politiske forslag (1)

Du er saksbehandler i et departement. Du er utdannet økonom og har mange års erfaring på fagområdet ditt. Statsråden ønsker å øke avgiften på brus for å begrense salget og på den måten bedre befolkningens helse. Du og to andre kollegaer i departementet har fått i oppgave å utarbeide et lovforslag om økningen av avgiften.

Dere skal belyse de økonomiske konsekvensene av forslaget, herunder i hvilket omfang en høyere avgift vil øke grensehandelen. Etter din vurdering vil forslaget ha stor effekt på grensehandelen, og dette er en vesentlig ulempe ved forslaget. Du legger fram din økonomiske analyse for lederen din som også har erfaring med området. Lederen din deler ikke din vurdering. Lederens tilbakemelding er at dette forslaget vil ha liten effekt på grensehandelen, jf. lignende utredninger. Lederen medgir imidlertid at konklusjonen ikke er helt klar. Du er ikke overbevist om at lederens vurdering er korrekt og overveier å gå til ekspedisjonssjefen. Du endrer likevel konklusjonen i overensstemmelse med lederens vurdering.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Vurdering av politiske forslag (2)

Du er saksbehandler i Landbruks- og matdepartementet. Lederen din ber deg om å utarbeide et notat hvor du skal redegjøre for bruk av 100 millioner kroner til naturskadeerstatning i et område på Sunnmøre. Statsråden vil gjerne gå ut med forslaget om én måned.

Departementet har bevillingsmessig og lovmessig hjemmel for forslaget, men du finner raskt ut at prosjektet ikke vil oppfylle de faglige kriteriene for å tilkjenne naturskadeerstatning. Du tar opp saken med lederen din. På den ene siden er dere klar over at statsråden er meget oppsatt på nettopp dette prosjektet som skal brukes for å inngå en større politisk avtale. På den annen side er dere enige om at forslaget har faglige mangler. Dere blir enige om å utarbeide et notat til statsråden, der dere beskriver forslagets faglige svakheter. Dere foreslår også for statsråden at initiativet droppes.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Vurdering av politiske forslag (3)

Du er spesialrådgiver i Arbeidstilsynet. Arbeids- og sosialdepartementet (ASD) har fremmet et lovforslag om å forenkle reglene i arbeidsmiljøloven vedrørende kravene til helse, miljø og sikkerhet (HMS). Forenklingen vil innebære færre kostnader for virksomhetene.

Direktøren i Arbeidstilsynet er imot forslaget fordi vedkommende mener at forslaget reelt sett ikke vil føre til besparelser for virksomhetene, og at antallet arbeidsulykker derimot vil øke som følge av dette. Du blir bedt om å skrive et notat til ASD hvor du påpeker dette. Du blir videre bedt om å lage noen korte talepunkter som direktøren skal ha med seg i et møte med ASD.

I din analyse av forslaget legger du ved en rapport fra EU som klart peker på at forslaget kun vil medføre en liten økning i antallet arbeidsulykker, men vil ha en relativt stor økonomisk innsparing for virksomhetene. Funnene i rapporten omtaler du i notatet.

Du kjenner imidlertid direktørens holdning og skriver derfor i talepunktene til direktøren at forslaget er uakseptabelt, idet det er uverdige å akseptere selv en liten stigning i antallet ulykker for å redusere virksomheters kostnader. I talepunktene nevner du ikke rapporten fra EU eller de andre positive effektene av lovforslaget.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Lojalitet og faglighet (1)

Du har jobbet ganske lenge med et saksforhold som har vært behandlet i statsråd.

Underveis i arbeidet har du fått med deg at din overordnede har trukket tidlige konklusjoner om hva utfallet av prosessen bør være, men det er uvisst hvilket grunnlag konklusjonene bygger på. Du jobber uansett videre med saken basert på eget faglig skjønn. Når utkastet til beslutningsnotat sendes i linjen, får du tilbakemelding om «å bearbeide saken ytterligere». Muntlig får du beskjed om at «det vil være hensiktsmessig å lande på enkelte alternative konklusjoner».

Etter at beslutningsnotatet er forelagt politisk nivå, med konklusjonene du opprinnelig hadde skrevet, blir du sammen med din overordnede kalt inn til møte om saken hos statsråden. Med på møtet er også en statssekretær og kommunikasjonssjefen. Det er tydelig at politikerne er svært ukomfortable med beslutningsnotatet, eller i hvert fall deler av det. Kommunikasjonssjefen uttrykker også skepsis til notatet ved å vise til «potensielt mye støy».

Din overordnede uttrykker «stor forståelse» for skepsisen, men argumenterer i utgangspunktet for konklusjonene i beslutningsnotatet. Deretter trekker statsråden fram «et faktum» som står i en ny rapport, «et faktum» som statssekretær og kommunikasjonssjef umiddelbart nikker anerkjennende til da det er tungtveiende. Også din overordnede bekrefter at denne opplysningen må bety at konklusjonene må revurderes.

Du kjenner godt til rapporten som det er vist til, og forstår umiddelbart at statsråden har misforstått rapporten. På den annen side – sier du ifra, kan du framstå som «litt vanskelig å ha med å gjøre» og kanskje også sette sentrale personer i forlegenhet og, i verste fall, bremse din egen framtidige karriere.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Lojalitet og faglighet (2)

Du er saksbehandler i departementet som har et særlig ansvar for saker overfor EFTA. Statsråden har framsatt et lovforslag som innebærer å avgi norsk suverenitet til EU. Det skal være folkeavstemning om spørsmålet om fire måneder. Statsråden skal delta i en rekke informasjonsmøter om emnet.

Du blir bedt om å skrive et bidrag til statsrådens tale for å synliggjøre hvorfor velgerne skal stemme ja ved folkeavstemningen. Du skriver ditt bidrag slik statsråden har bedt deg om.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Lojalitet og faglighet (3)

Du er saksbehandler i et departement. Statsråden har nettopp vært i pressen etter et regjeringsskifte. Regjeringen har i regjeringserklæringen gitt uttrykk for at noen av hovedoppgavene framover er å fremme økonomisk vekst for utenlandske virksomheter som er etablert i Norge. En rekke skattebestemmelser skal endres slik at det blir lettere å skape bedre økonomisk vekst for etablerte virksomheter. Statsråden har allerede gått ut i media og varslet at tiltakene vil skape ca. 1000 nye arbeidsplasser.

Du har som oppgave å vurdere effektene av forslagene. Du finner at de foreslåtte tiltakene ikke vil ha vesentlig økonomisk effekt. Ifølge din analyse vil forslaget skape maksimalt 100 nye arbeidsplasser. Du diskuterer saken med en kollega som også arbeider på dette fagområdet. Din kollega er enig i analysen din. Men du bestemmer deg, i lys av statsrådets stilling og utspill i media, å skrive en litt mykere formulering, at effektene av de nye skattebestemmelsene «kan bety opptil 500 nye jobber.»

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Lojalitet og faglighet (4)

Du er fagdirektør i et departement og skal sammen med to av kollegaene dine utarbeide et bakgrunnsnotat og talepunkter som redegjør for tiltak som skal redusere antallet personer på økonomisk stønad fra NAV.

Talepunktene skal brukes i et innlegg på et arrangement om stønader fra NAV. På bakgrunn av flere undersøkelser gir dere en oversikt over seks sentrale tiltak som kan være aktuelle. Dere utelater imidlertid ett av de aktuelle tiltakene fordi tiltaket vil være i strid med de politiske føringer som regjeringen har presentert. Dere utarbeider videre talepunkter for statsråden. Disse tar for seg de forventede positive effektene av hvert av de fem tiltakene og hvilke ulemper og kostnader som er forbundet med de enkelte forslagene. Dere nevner ikke tiltaket som er i strid med de politiske føringene regjeringen har presentert.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

4 Politisk nøytralitet

«Solskinshistorier»

Du får en telefon fra en kollega og venninne. Vedkommende jobber i et departement og ber om råd.

Hun forteller at det er sendt ut en e-post fra ledelsen i departementet hvor medarbeiderne er invitert til å dele «solskinshistorier» om departementets håndtering av saker. Det er i e-posten ikke presisert hva informasjonen skal brukes til. Venninnen din stusser likevel over at en slik henvendelse kommer nå som valget nærmer seg, og ber om din vurdering av de etiske sidene ved dette.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Statsrådens tale

Du er presseansvarlig i et departement. Departementsråden ber deg om å skrive et bidrag til en tale som statsråden skal holde på et partimøte.

Bidraget til talen skal inneholde de resultater statsråden har oppnådd i perioden som statsråd. Du skriver talebidraget, selv om du ikke er saksbehandler på området.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Opposisjonspartier

Du er saksbehandler i et departement, og ekspedisjonssjefen ber deg om å skrive et notat som statsråden skal bruke i et offentlig debattmøte med opposisjonspolitikere. Statsråden vil gjerne framheve at opposisjonspolitikernes politikk ikke vil gagne folket og ber om et bakgrunnsnotat som særlig fokuserer på ulempene med opposisjonens politikk. Du vurderer om du i bakgrunnsnotatet kun skal ta med de argumenter som taler for din statsråds politiske ståsted, eller om du skal belyse saken i sin fulle bredde, både for- og motargumenter? Du gjør det siste.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Valgkamp

Du er ekspedisjonssjef i et departement. Det er valg, og statsråden har innledet valgkampen. I valgkampen har det oppstått en debatt om statsrådets håndtering av en rekke saker. Flere opposisjonspartier har kommet med alvorlige beskyldninger mot statsråden. Statsråden tilbakeviser beskyldningene og ber deg om å få en kopi av en rekke interne notater om sakene. Du sender kopiene til statsråden under valgkampen.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

5 Forholdet til Stortinget

Opplysningsplikten (1)

Statsråden skal informere Stortinget om antallet arbeidsledige. Statsråden har helt nylig uttalt at antallet arbeidsledige stadig synker, men nå har det nettopp kommet tall fra siste kvartal som viser en uønsket stigning i antall arbeidsledige. Statssekretæren argumenterer for at det hefter usikkerhet ved de nye tallene, at dere bør avvente ytterligere analyser fra departementets analyseavdeling før de nye tallene offentliggjøres, og at svaret til Stortinget utarbeides med utgangspunkt i tallene fra foregående kvartal.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Opplysningsplikten (2)

Du er saksbehandler i et departement. Statsråden har fått et spørsmål fra Stortinget. Du har utarbeidet et utkast til svar, statsråden har godkjent svaret, og det er sendt til Stortinget.

Spørsmålet dreide seg om hvilke selskaper som det siste året har betalt skatt av oljeutvinningen i Nordsjøen. Du har fått en rekke opplysninger fra Statistisk Sentralbyrå (SSB). Det er gått en måned, og du oppdager at du har utelatt ett av selskapene. Dette selskapet er ikke nevnt i svaret til Stortinget.

Du tenker grundig over saken og snakker med en kollega som forteller deg at statsråden ikke pleier å rette slike feil. Du er i tvil om feilen er vesentlig og hvis den så er, hva du da skal gjøre. Etter å ha analysert saken, velger du å ikke gå videre med saken og nevner heller ikke feilen for din leder.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Opplysningsplikten (3)

Du er saksbehandler i en sak om utbygging av et vassdrag. Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité har innkalt statsråden til høring om saken.

Statsråden innkaller deg til et møte om saken før høringen. Statsråden diskuterer saken med deg.

Under høringen får statsråden et spørsmål om hvilke effekter vassdragsutbyggingen vil få for innbyggerne. Statsråden blir bedt om å redegjøre konkret for hvilken gevinst vassdragsutbyggingen har for innbyggerne. Statsråden svarer, men tallene hun legger fram er ikke riktige. Disse tallene setter vassdragsutbyggingen i et bedre lys enn det som er realiteten.

Du som saksbehandler lurer på om dette er bevisst fra statsrådets side, men det kan jo også være at hun blander sammen tallmaterialene i saken.

Etter at komiteen er ferdig med å spørre statsråden, ber statsråden deg om å besvare nøyaktig det samme spørsmålet fra komiteen.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Svar på spørsmål fra Stortinget (1)

Du er saksbehandler i et departement og skal utarbeide et utkast til statsrådets svar på et spørsmål fra Helse- og omsorgskomiteen på Stortinget. Komiteen har bedt statsråden om en detaljert beskrivelse om utviklingen de siste to årene av ventetid for behandling av kreftsykdommer.

Du utformer et grunnlagsnotat som viser at ventetiden, i overensstemmelse med regjeringens målsetting, er redusert når det gjelder behandling for syv av ti kreftsykdommer, men at det er en økning i ventetiden på behandling av tre av kreftsykdommene.

Du utarbeider talepunkter til statsråden som både omfatter den positive og den negative utviklingen. Statsråden spør om det er mulig å endre noe på talepunktene, slik at de kun tar for seg de kreftsykdommene der ventetiden på behandling er redusert og ikke omfatter ventetiden for de øvrige. Du retter opp talepunktene i samsvar med statsrådets ønsker.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Svar på spørsmål fra Stortinget (2)

Du er saksbehandler i et departement og skal utarbeide et utkast til svar på et spørsmål som statsråden har fått fra et medlem av opposisjonen på Stortinget. Spørsmålet har kommet opp fordi det har skjedd en regnefeil knyttet til et faktagrunnlag om asylsøkere.

Spørsmålet lyder som følger: «Når mottok statsråden opplysning om at departementet har begått en regnefeil?»

Du ser to mulige svaralternativer. Spørsmålet kan besvares med at «statsråden mottok den 2. april en kort muntlig orientering om at det var begått en regnefeil, men at det eksakte antallet først ble klarlagt 24. juni, og at statsråden orienterte Stortinget like i etterkant om regnefeilen.» Alternativt kan spørsmålet besvares med at «statsråden den 24. juni fikk en orientering om at det var begått en regnefeil på kr 2,1 millioner, og at statsråden orienterte Stortinget om saken den 25. juni.»

Du drøfter svarmulighetene med din leder. Dere vurderer begge muligheter. Det førstnevnte svaralternativ kan avstedkomme ytterligere spørsmål om hvorfor departementet brukte så lang tid på å identifisere regnefeilens omfang. For å unngå dette, velger dere å foreslå for statsråden at det andre svaralternativ benyttes.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Riksrevisjonen

Din avdeling har det faglige ansvaret for en redegjørelse som statsråden skal levere til Riksrevisjonen. Det er din vurdering at redegjørelsen innholdsmessig gir relevante opplysninger, men at den utelukkende fokuserer på positive sider av statsrådets involvering i saken. I framstillingen av saken er opplysninger som peker i negativ retning nesten utelatt.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Notater til statsråden

Du er nylig utnevnt som ekspedisjonssjef. Nåværende regjering er inne i sitt andre år. Det er en koalisjon mellom tre partier som mangler to stemmer på å ha flertall på Stortinget. Man har derfor inngått en samarbeidsavtale med det lille partiet Nydemokratene, som med sine tre representanter sikrer flertall.

Regjeringsarbeidet er krevende, både fordi det er betydelig politisk avstand mellom de tre regjeringspartiene, og fordi Nydemokratene er flinke til å bruke vippeposisjonen til å få gjennomslag. I tillegg har alle de tre regjeringspartiene sterke og selvstendige partigrupper på Stortinget, som løpende må involveres.

Siden regjeringsskiftet har din avdeling hatt ansvaret for arbeidet med et stort reformprosjekt som radikalt vil endre politikken på et fagområde du har jobbet med i mange år. Den nye reformen var en sentral sak i valgkampen og i de senere regjeringsforhandlingene og står som et viktig punkt i regjeringserklæringen. Et av regjeringspartiene var opprinnelig imot, men for de to andre, og for statsråden din, er dette en hjertesak.

Som fagperson har du fra første stund vært skeptisk til prosjektet som du ut fra langvarig erfaring på feltet mener å vite at i praksis ikke vil fungere etter formålet, samtidig som det vil ha uheldige sidevirkninger, i tillegg til å bli svært dyrt. Dette har du redegjort for i flere interne notater til politisk ledelse, men selv om statsråden har gitt uttrykk for forståelse for motforestillingene, har det ikke vært nok til å bremse prosjektet. Som embetsperson prøver du etter beste evne å være lojal, og du har arbeidet hardt for å gjøre reformen best mulig.

Det nærmer seg regjeringsbehandling av saken, og du har et utkast til r-notat klart. Men før det sendes ut, ønsker statsråden å forankre saken i partigruppene på Stortinget. På morgenmøtet blir du derfor bedt om å utarbeide et notat, beregnet på de tre regjeringspartienes stortingsgrupper. Statsråden ber deg bruke utkastet til r-notat, men gjerne bearbeide det litt, slik at det blir lettere for parlamentarikerne å forstå. Så snart notatet er klart, skal det sendes med bud direkte til de tre parlamentariske lederne.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

6 Statsråden i offentlig debatt

Lojalitet og sannhet

Du er ekspedisjonssjef i et departement. Departementet har blant annet ansvar for sosiallovgivningen. I dagens nyheter er det et intervju med statsråden. Du er ikke informert om at intervjuet har funnet sted. Under intervjuet sier journalisten at den sittende regjeringen ikke har gjort noe for å øke det økonomiske tilskuddet til vanskeligstilte barn. Statsråden avviser dette og viser til at slike tilskudd har økt med 500 millioner kroner siden regjeringen kom til makten.

Flere representanter fra frivillige organisasjoner for barn og unge kritiserer statsrådens uttalelse da de mener dette ikke er tilfelle. De sier at det ikke er den sittende regjeringen som har økt tilskuddet, men forrige regjering.

Flere journalister henvender seg nå til departementet. Statsråden vil gjerne komme med en supplerende uttalelse fordi hun er blitt usikker på om den første uttalelsen var helt korrekt. Du vet at de 500 millionene ikke skyldes denne regjeringens beslutninger, men forrige regjeringens beslutninger. Pengene kom imidlertid først til utbetaling under denne regjeringen. Statsrådens uttalelse om at tilskuddet er økt er jo korrekt. Du utarbeider en pressemelding hvor du bekrefter at statsrådens uttalelse om at tilskuddet er økt, stemmer. Du nevner ikke i pressemeldingen at det var den forrige regjeringen som foreslo å øke tilskuddet.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Sannhet (1)

Du er saksbehandler i et departement og skal utarbeide et håndnotat til statsråden til bruk overfor media. Før intervjuet har du mottatt en rekke spørsmål fra journalisten. Et av spørsmålene lyder som følger: «Er det blitt flere vanskeligstilte personer i Norge (personer med psykiske vansker, misbrukere, prostituerte, hjemløse etc.) siden regjeringen tiltrådte?»

Statistikken fra Statistisk sentralbyrå viser at det er registrert ca. 1500 flere personer med psykiske vansker, mens antallet misbrukere, prostituerte og hjemløse totalt sett er redusert med ca. 1000. Du sender håndnotatet til statsråden der det foreslås å besvare spørsmålet med: «Siden regjeringen tiltrådte, er antallet vanskeligstilte herunder misbrukere, prostituerte og hjemløse, redusert med ca. 1000 personer.»

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Sannhet (2)

Du er saksbehandler i et departement og lederen din ber deg om å utarbeide talepunkter som statsråden skal bruke i et debattmøte med ledere fra politiske partier på Stortinget. Statsråden skal innlede om regjeringens politikk på integreringsområdet og ber om talepunkter som omfatter tall for innvandrers grupperes kriminalitetsutvikling. Statsråden ber videre om at talepunktene fokuserer på lovbrudd som har skjedd i denne regjeringsperioden.

Du utarbeider et notat til statsråden som belyser kriminalitetsutviklingen for innvandrers grupper, men i talepunktene tar du kun inn de kriminalitetsformer der utviklingen støtter statsrådets politikk på området, til tross for at det ikke gir et helt dekkende bilde.

Hvilke dilemmaer kan denne saken reise?

Utgitt av:

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Publikasjonskode: H-2437 B – Opplag 1
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
01/2019 – 500